

Medijska izjava po pogovoru o letni oceni dela vlade v luči njenih predvolilnih zavez Glasu ljudstva

V iniciativi Glas ljudstva smo ob koncu leta pripravili pogovor z mediji o letni oceni dela vlade v luči njenih predvolilnih zavez.

Strokovnjakinje in strokovnjaki z različnih področij, ki v okviru skupnih prizadevanj iniciative Glas ljudstva za odgovorno politiko in uresničevanje predvolilnih zahtev spremljajo delo vlade, so predstavili svoje poglede, podatke in ocene. V pripravi je tudi že drugo periodično poročilo o monitoringu uresničevanja predvolilnih zavez vlade, ki ga bomo predstavili v januarju 2024.

Dostopno javno zdravstvo

Vlada se prav na področju zdravstva morda najbolj spotika ob lastne obljube - in prav zato že več kot leto poteka kampanja Ustavimo rušenje javnega zdravstva, s katero v iniciativi Glas ljudstva vztrajno in argumentirano opozarjamo na vse intenzivnejše spodkopavanje javnega sistema.

K razgradnji so še pripomogli eksperimenti nekdanjega ministra za zdravje. Novo ministrico tako poleg že desetletja starih težav čaka tudi odpravljanje škode, ki jo povzroči njen predhodnik. Za zdaj se napovedujejo ukrepi, ki se bodo nekaterih težav vsaj dotaknili, po naših ocenah pa ne bodo resno načeli ključnih problemov sistema, predvsem pa dejstva, da 140.000 zavarovank in zavarovancev sploh nima možnosti postaviti se v čakalno vrsto za dostop do zdravstvene oskrbe.

Vlada pa se je vendarle lotila zaveze glede dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, četudi precej polovičarsko: po nenadnem vzgibu bodo s 1. 1. 2024 odpravljena doplačila za zdravstvene storitve in zdravila in s tem potreba po dopolnilnem zavarovanju. Žal pa bo to nadomestil nov prispevek, ki bo nesorazmerno bolj obremenil ljudi z najnižjimi dohodki: ker novi prispevek pomeni dohodninsko olajšavo, bo celo bolj socialno krivičen od za vse enake premije dopolnilnega zavarovanja.

Stanovanjska problematika

Ne glede na zavezo Vlade, da bo stanovanjsko problematiko naslovila prioritarno, v zadnjem letu niso bili sprejeti potrebni ukrepi, niti niso bili predstavljeni konkretni načrti za uresničevanje zavez. Celo obratno, premier se je spomladi brez kakršnekoli javne razprave odločil, da nepremičninskega davka ne bo, primerna stavbna zemljišča se je z DUTB namesto na stanovanjski sklad preneslo na SDH, za sistemski vir financiranja za neprofitna stanovanja pa je postalo jasno, da ga v tem mandatu ne bo.

Kot edini konkreten pozitiven premik gre seveda izpostaviti sredstva ki jih je v proračunih za to in naslednji dve leti zagotovila vlada – skupno v znesku dobrih 75 milijonov evrov. Gre za prva proračunska sredstva namenjena gradnji neprofitnih stanovanj po zelo dolgem času. A tudi pri teh se pojavlja veliko pomislekov in skrbi. Za izgradnjo 5.000 neprofitnih stanovanj do konca mandata se potrebuje vsaj pol milijarde, kar pomeni, da ta sredstva predstavljajo le 15 % investicije, za vse ostalo pa se bodo morali stanovanjski skladi zanašati predvsem na zadolževanje pri finančnih institucijah. Stanovanjski projekti bodo tako veliki meri odvisni od pogojev kreditiranja. Ker vlada očitno nima namena zagotoviti zadostnih sredstev za gradnjo, se zadnje čase pogosto omenja dvig neprofitnih najemnin. Če se ne bo istočasno rezalo tudi subvencij najemnin, pa lahko predvidevamo, da bo država na koncu trošila vse več denarja za

subvencije in servisiranje kreditov kot, če bi preprosto investirala v neprofitna stanovanja. Slovenija si ne more privoščiti "neprofitnih" stanovanj, ki temeljijo na izčrpavanju najemnikov in države za koristi finančnih institucij. Potrebujemo stanovanjsko politiko, ki skozi množstvo ukrepov – tako na strani davčne politike in sistemskega financiranja, regulacije in nadzora najemnega trga, kot vzpostavljanja novih kakovostnih stanovanjskih rešitev - vzpostavlja stanje v katerem stanovanje ne more biti obravnavano kot visoko dobičkonosna naložba, ampak kot osnovna človekova potreba in torej pravica.

Korakov do takšne stanovanjske politike vlada še ni predstavila – niti javnosti, niti civilni družbi, niti stroki.

Pravični podnebni prehod, zelena infrastruktura in zaščita narave

Glede izpolnjevanja zavez vlade na področjih pravičnega podnebnega prehoda, zelene infrastrukture in zaščite narave izpostavljamo tri ključne točke:

Podnebni cilji in ukrepi ostajajo nezadostni. Vlada se je zavezala k sprejemu podnebnega zakona skladnega s cilji Pariškega podnebnega sporazuma in omejitvijo globalnega segrevanja na 1,5 °C ter da bo v skladu s tem posodobila tudi cilje Nacionalnega energetskega in podnebnega načrta (NEPN), vendar je ti dve zavezi prelomila. Ob tem izpostavljamo, da velika večina pripomb in predlogov organizacij ter gibanj civilne družbe v vseh fazah posvetovanj glede posodobitve NEPNa ni bila upoštevana, kar kaže na popuščanje zasebnim, kapitalskim interesom.

Vlada se je zavezala k pospešeni opustitvi fosilnih goriv, takojšnji ukinitvi subvencij fosilnim gorivom ter širitvi zelene infrastrukture. Izpostavljamo aktivnosti za povečanje kapacitet pridobivanja energije iz obnovljivih virov, vključno s samooskrbo. Prav tako je vlada sprejela nove ukrepe in povečala investicije za krepitev javnega potniškega prometa, a žal hkrati nadaljuje s širjenjem cestne infrastrukture, s čimer zavira učinke teh investicij in ohranja okoljsko destruktiven avtocentrični sistem. Hkrati je vlada prelomila svojo zavezo, da bo do leta 2023 opustila vse subvencije fosilnim gorivom. Veliko večino teh je ohranila, uvedla pa je celo eno novo, in sicer program subvencioniranja tujih letalskih prevoznikov v vrednosti 17 mio evrov.

Financiranje zelenega prehoda ostaja nepravično, saj je največje finančno breme preneseno na gospodinjstva z nizkimi dohodki in ne na kapital ter najpremožnejše, ki so za podnebno krizo najbolj odgovorni.

Zaveze na področju zaščite narave in okolja ostajajo nedotaknjene. Vlada še naprej načrtuje gradnjo velikih hidroelektrarn, sanacija po poplavih poteka povsem nenadzorovano z vidika varstva narave, izvedene ni bilo nobene aktivnosti za krepitev izrazito preobremenjenih inšpekcijskih služb. Prav tako zaenkrat ni bila izpolnjena zaveza k izenačitvi dovoljenih mejnih vrednosti emisij sosežigalnic odpadkov s sežigalnicami odpadkov ter k uvedbi od investitorjev neodvisnega monitoringa naprav.

Kultura

Nove dokumente in predloge na področju kulture v večini še čakamo oz. smo vpogled vanje dobili v teh dneh, saj postopki tečejo počasneje od napovedi. Sredstva za nevladno kulturo se sicer na splošno povečujejo, kar pozdravljamo, a ob tem se odpirajo številna nova vprašanja o njihovi razporeditvi, povezana na primer s postprodukcijo v projektnih razpisih, večjo koncentracijo razpisnih sredstev in večanjem sredstev namenjenih za ustvarjalnost samostojnih ustvarjalcev in ustvarjalok. Ob tem so nekatere napovedi proračunov in razpisnih sredstev za 2024 manj vzpodbudne. Premalo sredstev je bilo na voljo za programske vsebine nepridobitnih, študentskih in lokalnih radijskih ter televizijskih programov,

pozdravljamo pa dejstvo, da je Ministrstvo prepoznalo podporno delovanje v kulturi kot dejavnost, ki si zasluži sistemske podpore.

Vladni odziv po ujmi je bil na področju kulture ustrezen, a zdaj so na vrsti dolgotrajni postopki obnove, kjer specifične korake odgovornih še čakamo. Obljubljenih davčnih olajšav in administrativnih razbremenitev, razen digitalizacije nekaterih razpisov, ni. Ministrstvo je bilo v preteklem obdobju hkrati večkrat pozvano, naj zagotovi ukrep za boj kulture proti učinkom druginje in inflacije. Na ta poziv je sicer pripravilo ukrep, vendar je z njegovo uveljavitvijo precej odlašalo, poleg tega pa ni naslovil najbolj prizadetih organizacij.

Prav tako zaostajajo spremembe na področju socialnih pravic samozaposlenih, deloma tudi zaradi zastojev v postopkih. Ministrstvo je na na poziv stroke in društva Asociacija sicer naslovilo nekatere pereče probleme, na primer dvig dnevnega nadomestila zaradi zadržanosti od dela zaradi bolezni, a ta še vedno ostaja pod pragom revščine. Dodatno oslabiljenemu položaju slovenske neodvisne kulture, tudi v mednarodnem kontekstu, botrujejo docela nezadostna sredstva iz sklada za NVO pri Ministrstvu za javno upravo, ki je namenjen sofinanciranju EU projektov. Stanje zastoja na MJU ter ožje na Sektorju za NVO pri ministrstvu je zaskrbljujoče, razpisi, ukrepi in sprejemanje strateških usmeritev pa zastajajo.

Vlada je sicer naslovila nekatere predvolilne obljube in je na primer podpisala nove petletne pogodbe z NVO, ki delujejo na naslovu Metelkova 6. Prav tako je Ministrstvo po nam razpoložljivih informacijah razrešilo vprašanje organizacij, ki so ministrstvo tožile zaradi spornih odločitev o programskem in projektnem financiranju. Ni pa še razrešeno vprašanje skupnosti PLAC.

Vladavina prava in človekove pravice ter demokratični politični sistem

Izpostaviti je potrebno nov in zelo odprt pristop k naslavljanju vprašanja o spremembi volilnega sistema; vlada je skozi anketo, vključitvijo različnih strokovnjakov_inj in organizacij ter javne razprave odprla vsa pomembna vprašanja volilnega sistema. V tem trenutku ni mogoče napovedati, ali se bo proces tudi končal, vsekakor pa je to dober model za iskanje konsenza o družbeno pomembnih vprašanjih. Enako je potrebno pohvaliti aktivnosti Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ob dnevih boja proti nasilju nad ženskami in odzivanju na posamezne primere nasilja, saj je bila organizirana široka kampanja in različne aktivnosti, prav tako se je skupaj z Ministrstvom za pravosodje in notranje zadeve izvedla druga velika nacionalna konferenca na to temo.

Na področju transparentnosti se pripravljajo spremembe glede zakonodajne sledi, nič pa ne gre v smeri bolj transparentnega delovanja vlade, v smislu lažjega spremljanja sej, dostopnosti gradiv in zapisnikov. Vsekakor dobrodošli bi bili najmanj magnetogramski zapisi sej. Vlada v enaki meri, kot prejšnja, krši Resolucijo o normativni dejavnosti ter s tem onemogoča kakovostno in vključujočo javno razpravo.

Transparentnost in načelo integritete je tudi sicer pereče vprašanje, saj je KPK tako v zvezi s predsednikom vlade in nekdanjo ministrico odprla preiskavo. Poleg tega je nekaj ministrov dobilo tudi opomin zaradi nepravčasnega razkritja premoženja. Pod vprašajem je tudi imenovanje direktorja policije mimo potrebnih kompetenc.

Na področju migracij je letos prišlo do večkratne prekoračitve kapacitet v azilnem domu v Ljubljani, kar je povsem onemogočilo dostojno in humano obravnavo. Na to je opozoril tudi Odbor ZN proti mučenju v svojem poročilu. Povsem nesprejemljivo je dejstvo, da je Ministrstvo za notranje zadeve v zvezi z

Zakonom o tujcih, celo mimo drugih članov vlade, podalo mnenje glede ustavno spornih členov, ki je v popolnem nasprotju z danimi zavezami.

Pregled delovanja iniciative Glas ljudstva

Na srečanju smo naredili tudi pregled delovanja iniciative Glas ljudstva v letu 2023, pogled na izvedene zagovorniške akcije, še posebej na intenzivno celoletno prizadevanje za rešitev javnega zdravstva.

Če se politika loči od sfere javnosti, bo ljudstvo ostalo brez moči in brez glasu. V takšni družbi se političnim akterjem odpira možnost popolne samovolje brez odgovornosti. Glas ljudstva želi zato politiko približati ljudem in s tem krepiti demokracijo. Demokracija je resnično demokratična le, če pri odločanju o javnih zadevah sodeluje kar največ ljudi, zato je eden od ciljev iniciative spodbujati volilno udeležbo in politično participacijo ter vsebinsko razpravo o demokratični, zeleni in pravični družbi postaviti v ospredje razprav.

Če smo v supervolilnem letu 2022 našo energijo vlagali predvsem v višanje volilne udeležbe in dajanje vsebine v ospredje volilnih razprav, pa smo v letošnjem letu delovali v t.i. »letu po« volitvah. Mnogi so pričakovali, da bomo po volitvah utihnili ali celo ugasnili. Pa nismo. Še naprej smo enako predani in še naprej se trudimo biti relevantni – vedno sodelujemo s konstruktivnimi, strokovnimi, dialoškimi predlogi.

V letošnjem letu delujemo predvsem na dveh poljih. Držimo ogledalo vladi in vlado opozarjamo na njihove predvolilne zaveze ter z izvajanjem zagovorniških kampanj na posebej perečih področjih, predvsem je to kampanja za ohranitev javnega zdravstva.

Vlada se mora bolj odločno, hitreje in bolj pogumno lotiti izpolnjevanja zavez. V Glasu ljudstva zavračamo pristajanje na sprejemanje kompromisov, ki to v resnici niso. Brez učinkovitih politik, ki razumejo urgentnost trenutka, ne bo šlo. In za njihovo uveljavitev se bodo morali postaviti odgovorni skrbniki dolgoročne blaginje skupnosti in se upreti obstoječim razmerjem moči.